

Rönesans'ın Serüveni

Hazırlayan: Enis Batur

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
“Rönesans”: Kendini Tanımlamak mı, Kendini Tanımamak mı? • Erwin Panofsky	11
Birey ve Evren • Ernst Cassirer	19
Rönesans Sorunu • Johan Huizinga	24
Gargantua'nın Pantagruel'e Mektubu • François Rabelais	77
Rönesans “Bütün Eleştirisi, Klasîği Tanımlama Yolunda Bir Çabadır” • Ezra Pound	80
Floransa Tarihi'nden • Niccolo Machiavelli	92
Desiderius Erasmus'tan Ulrich von Hutten'e Niccolo Machiavelli'den Francesca Vettori'ye	97
William Shakespeare'den Earl of Southampton'a	106
Albrecht Dürer'den Pirkheimer'e	107
Galileo Galilei'den Johannes Kepler'e	109
Johannes Kepler'den Galileo Galilei'ye	110
Cristoforo Colombo'dan Gabriel Sanchez'e	111

Niccolo Machiavelli'den Francesca Vettori'ye	131
Navarre'li Marguerite'ten Kardeşi Fransa Kralı I. François'ya	133
Michelangelo Buonarrati'den Tommaso Cavalieri'ye.....	135
Sir Thomas More'dan Kızı Margaret'e	137
Michel de Montaigne'den Karısı “Matmazel de Montaigne”e.....	138
Rinascimento Dell'Antichità: XV. Yüzyıl • Erwin Panofsky.....	140
Rönesans'ın Ötesinde Michelangelo • Arnold Hauser.....	146
Hieronymus Bosch'tan Bruegel'e • Lionello Venturi	148
Leonardo'nun Defterleri • Kenneth Clark	160
Ressamın “Defter”inden • Leonardo da Vinci.....	169
Rönesans Döneminde Sanatçının Toplumsal Konumu • Arnold Hauser	172
Dürer'den Holbein'a • Lionello Venturi	205
Heykel Sanatı • Creighton Gilbert.....	222
Archeologia Musicale • Erwin Panofsky	231
Monteverdi'den Mektuplar	2354
Rönesans ve Manierizm • Nikolaus Pevsner	239
Rönesans Diplomasininin İşleyişi • Garrett Mattingly	258
Bir Fabl: Şeytan Belfagor'un Karısı • Machiavelli	279
Resim Sanatı Üzerine'den • Leon Battista Alberti	286
İtalya'da Rönesans • John Addington Symonds	294
Sandro Botticelli • Walter Pater	308
Yeni Güzellik • Heinrich Wölfflin.....	315

XIII. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Kadar Bizanslılar ve Türkler: Dünyanın Paylaşılmasından İmparatorluğun Yeniden Kuruluşuna • Alain Ducellier.....	345
Celestinusçu Rahip Pierre Crespet'nin, "Papa II. Pius'un Sultan II. Mehmet'e Mektubu"na İlişkin Yorumları Üzerine Düşünceler • Jean-Claude Margolin.....	379
Ad Dizini.....	413
Kavram Dizini.....	421

“Rönesans”: Kendini Tanımlamak mı, Kendini Tanımamak mı?

Erwin Panofsky

Batı Avrupa sanatını (ya da edebiyatını, müziğini, dinini) kendi bütünlüğü içinde ele alıyorsak, [“Erken Rönesans” ya da “Yüksek Rönesans” gibi] genel terimleri genişleterek ya da daha doğrusu uzatarak, “Miken”, “Helenistik”, “Karolenj”, “Gotik” – ve nihai olarak, “Klasik”, “Ortaçağ”, “Rönesans” ve “Modern” gibi dönemsel kavramlara dönüştürmekten kaçınamayız.

Tabii, söylemeye bile gerek yok ki –daha kısa dönemlerle kıyaslandığında– “megadönem” diye adlandırılacak bu zaman parçaları, “açıklayıcı ilkeler” halinde ortaya dikilmemeli, hatta yarım metafizik varlıklar halinde nesneleştirilmemelidir. Bu “megadönem”lerin karakteristik özellikleri, zamana ve mekâna göre dikkatle nitelendirilmeli [tavsif edilmeli] ve yapılan araştırmalarda kaydedilen ilerlemelere göre sürekli olarak yeniden tanımlanmalıdır. Bir dönemin ya da “megadönem”in tam ne zaman ve nerede bitip ötekinin ne zaman ve nerede başladığı konusunda muhtemelen hiçbir zaman görüş birliğine varamayacağımız gibi, birçok durumda anlaşmaya kalkışmamamız bile gerekir aslında. Tarihte de tıpkı fizikteki gibi zaman, mekânın bir fonksiyonudur; bir dönemin, “yön değişikliği” ile belirlenen bir evre olarak tanımlanması, ayrılmanın yanı sıra sürekliliği de içerir... Bir dönemin –ya da “megadönem”in– tek bir insanınkinden daha az kesin olmayan bir “fizyonomi”ye sahip olduğu söylenebilir. (Bunun tatmin edici bir şekilde tanımlanması en az bir insanınki kadar güç olsa da...)

“Dönem çözücüler” diye adlandırılacak kimselerin temel hedefi, Rönesans’tır: Bu gerek İngilizcede, gerekse Germanik dillerde Fransızca olarak kullanılır, çünkü *renaissance* kelimesinin anlamının sınırlı fakat spesifik olmaktan (herhangi bir şeyin belirli bir zaman içinde canlandırılması) spesifik, ama kapsamlı olana (belirli dönemin modern çağa öncülük edeceği düşünülen her şeyinin canlandırılması) dönüşmesi Fransa’da olmuştur.

Bu dönem, “İtalya’da XIV. yüzyılda başlamış, XV. ve XVI. yüzyıllarda devam etmiş olan, sanat ve edebiyatta klasik modellerin etkisi altında büyük canlandırma hareketi” olarak da 1933’e kadar büyük bir güvenle tanımlanabilmiştir. Ama bu tanımın özellikle “belirsizlik itirazı” diye adlandırılabilir olan şey karşısında pek ayakta kalmadığı yadsınamaz (“tarihçiler ne Rönesans’ın temel niteliğinin ne olduğu konusunda ve hatta ne de hangi tarihte ortaya çıkıp ne zaman sona erdiği konusunda fikir birliğine varabilmektedirler”); kırk beş elli senedir de “Rönesans sorunu”, modern tarihçiliğin en tartışmalı meselelerinden biri haline gelmiş bulunmaktadır...

O halde, “nerede”, “ne zaman” ve “nasıl” sorularını tartışmaya girişmeden önce, iki ön soruyla karşı karşıya bulunuyoruz demektir. Birincisi, İtalya’da XIV. yüzyılın ilk yarısında başlayan, görsel sanatlarda klasikleştirme eğilimini XV. yüzyıla taşıyan ve dolayısıyla Avrupa’nın geri kalan bölümündeki bütün kültür faaliyetlerine mührünü vuran Rönesans diye bir hareket var mıydı? İkincisi, böyle bir Rönesans’ın varlığı ispatlanabilirse, bunu “Ortaçağ’da meydana geldiği kabul edilen öteki canlandırma dalgalarından ayıran şey nedir? Bütün bu canlandırma hareketleri, birbirlerinden yalnızca boyutları itibariyle mi ayrılmaktadırlar, yoksa yapısal olarak da mı? Yani, büyük R ile başlayan bir Rönesans’ı, –küçük r ile başlayan *renascence*’ler diye adlandırılabilir bütün o Ortaçağ yenileme hareketleriyle kıyaslandığında– hâlâ eşsiz bir olay diye ayrı bir yere oturtmak doğru olur mu?..

Herkesin bildiği, kendi çağdaşlarının da kabul ettiği gibi, “klasik modellerin etkisi altında canlandırma” temel kavramını tasarlayan ve formüle eden, Petrarca idi. Roma harabelerinin etkisiyle “dili tutulacak” kadar kendinden geçen, yüceliği sanat ve edebiyat kalıntılarında ve kurumlarının hâlâ canlı hatırasından yansıyan bir geçmiş ile, içini keder, öfke ve nefretle dolduran “iğrenç” bir şimdiki zaman arasındaki karşıtlığın kesinkes farkında olan Petrarca, yeni bir tarih anlayışı geliştirdi. Kendisinden önceki tüm Hıristiyan düşünürler bunu, dünyanın yaratılışı ile başlayan ve yazarın içinde yaşadığı zamana kadar devam eden sürekli bir gelişme olarak tasarlamışlarken Petrarca bunu “klasik” ve “yeni” diye iki ayrı döneme keskin bir biçimde ayrılmış olarak tasarlıyordu: İlki *historiae antiquae*’yi, ikincisi de *historiae novae*’yi kapsayan iki ayrı dönemdi bunlar. Ve kendisinden öncekiler bu sürekli gelişmeyi dinsizliğin karanlığından İsa’nın ışığına doğru düzenli bir ilerleme olarak tasarlarken Petrarca, “İsa’nın adının Roma’da kutlanmaya ve Roma İmparatorları tarafından salavata ağza alınmaya başladığı” dönemi, çürümenin ve “zulmetin” karanlık çağı olarak yorumluyor, “Krallık Roma”sı, “Cumhuriyet Roma”sı ve “İmparatorluk Roma”sı diye basitçe sınıflandırdığı daha önceki döneme de şan, şöhrat ve aydınlıklar çağı gözüyle bakıyordu...

Elbette Petrarca, klasik antikiteyi böyle “saf ışık” çağı, Constantinus’un Hıristiyanlığa geçişi ile başlayan çağı da hüznün verici bir cehalet çağı olarak gören bu anlayışın, kabul edilmiş değerleri tepetaklak ettiğini – hiç olmazsa zaman

zaman – fark etmezden gelemeyecek kadar iyi bir Hıristiyandı. Ama “tarihin Roma’ya methiyeden başka bir şey olmadığı”na öylesine derin bir şekilde inanç getirmişti ki, bu görünüşü terk etmesi düşünülemezdi. Din bilginlerinin, Kili-se Babaları’nın ve bizzat Kitabı Mukaddes’in ruhun durumuna uyguladığı te-rimleri aynen zihinsel kültür hallerine aktaran (*nox* ve *tenebrae* karşısında *lux* ve *sol*, “miskinlik” karşısında “uyanıklık”, “körlük” karşısında “görme”), ondan sonra da Roma paganlarının aydınlıkta, Hıristiyanların da karanlıkta yol aldığı-nı söyleyen Petrarca’nın, tarihin yorumlanmasındaki bu devrimi, kendisinden iki yüz yıl sonra Copernicus’un fiziki evrenin yorumlanmasında gerçekleştirdi-ği devrimden daha az köklü değildi.

Petrarca genel olarak kültüre, özel olarak da klasik kültüre, yurtseverin, araş-tırmacının ve şairin gözüyle bakmaktaydı. Roma harabeleri bile onda “estetik” diyebileceğimiz bir yankı uyandırabilmekten uzaktı. Çağının büyük ressamla-rına kişisel bir hayranlık beslemekle birlikte, onun düşlediği yeni çağı, büyük ölçüde siyasi bir canlandırma ve her şeyin ötesinde de Latin dil ve gramerinin arılaştırılması, Grekçenin canlandırılması ve Ortaçağ müelliflerinden, tefsirci-lerinden ve mucitlerinden geriye, klasik metinlere dönülmesi açılarından tasar-ladığını söylersek ona çok da haksızlık etmiş olmayız.

Ne var ki, Rönesans’ın bu dar tanımı Petrarca’nın mirasçıları ve halefleri arasında geçerliğini koruyamadı. 1500 yılına gelindiğinde büyük canlanış kav-ramı kültürel davranışların hemen her alanını içine alır olmuştu; anlamındaki bu genişleme, Petrarca’nın gözleri önünde, başta resim olmak üzere görsel sa-natların da kapsam içine alınmasıyla başladı.